DOCENTENHANDLEIDING
DON'T GET FOOLED: SURVIVING THE INFODEMIC

Desinformatie is niet nieuw, de snelheid waarmee het zich verspreidt wel. De makers van desinformatie zijn erop uit om polarisatie in onze samenleving te vergroten. Want als wij zwakker zijn, staan zij sterker. Conflicten veroorzaken werk voor hen dus goed. Desinformatie is daarmee goed te vergelijken met en gif of een virus. En gezien de snelheid waarin het zich verspreid is er sprake van een ware *infodemic*. Om onze samenleving daar weerbaar tegen te maken, moeten wij in staat zijn om desinformatie te herkennen en om onszelf ertegen te beschermen. Maar hoe?

In de strijd tegen desinformatie is lange tijd gewerkt met het weerleggen van desinformatie, door te komen tegenwerpingen op valse claims. Het zogenaamde *debunken*. Toch laat onderzoek zien dat de desinformatie iemand dan vaak al heeft bereikt, waardoor het moeilijker is dat goed te bestrijden. Het kwaad is dus al geschied. Hoewel *debunking* veel inspanning kost, is het maar beperkt effectief.

Prebunking

Daarom is er steeds meer aandacht voor *prebunking*, dat juist uitgaat van preventie. Door mensen al vroeg bekend te maken met de meest voorkomende strategieën die de makers van desinformatie toepassen, zijn zij beter in staat om in de toekomst desinformatie te herkennen. Mensen worden dan als het ware resistent.

Prebunking baseert zich daarbij op de *inoculation theory*. Deze theorie komt uit de wereld van de virussen en vaccinaties. Bij de toepassing van deze theorie zorgt men ervoor dat door kleine, soms herhalende, blootstelling aan een virus, mensen daartegen resistentie kunnen opbouwen. Toegepast op desinformatie volgt *prebunking* hetzelfde patroon. Door iemand regelmatig bloot te stellen aan kleine doseringen desinformatie, zal iemand ook tegen desinformatie langzaam resistentie opbouwen.

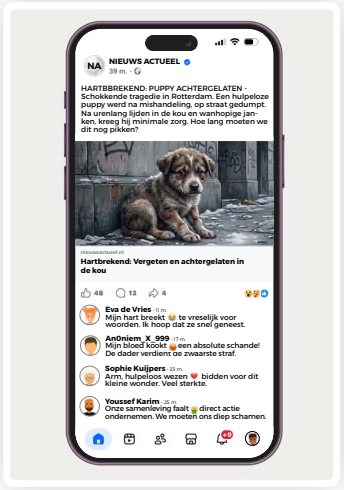

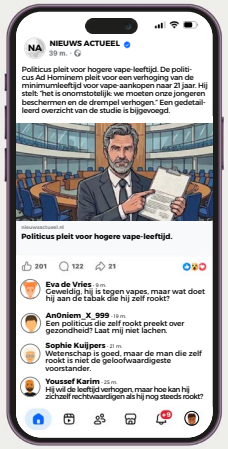

MBO MEDIA WIJS.NL

Om dit zorgvuldig te doen, is het belangrijk dat een aantal stappen wordt gevolgd. Wanneer iemand aan een kleine dosering desinformatie wordt blootgesteld, moet er een expliciete waarschuwing van de dreigende misleiding aan voorafgaan. Wanneer daaraan is voldaan, moeten vervolgens de strategieën van de desinformatie worden weerlegd.

De *prebunk*-kaarten

Om in de klas te werken met *prebunking*, is deze kaartenset ontwikkeld die vijf veelvoorkomende desinformatie-strategieën bevat. Dit gaat om:

- Zondebok-denken
- Aanval op de persoon
- Incoherentie
- Emotie
- Vals dilemma

Elke kaart bevat een van de strategieën in animatievorm zoals studenten dat online tegen kunnen komen, plus een korte uitleg van de werking van de strategie.

Download kaarten

Belangrijk vooraf

Gebruik de kaarten niet te lang achter elkaar, maar liever kort en iets vaker. Bijvoorbeeld wanneer er nog lestijd over is, of wanneer een student met een twijfelachtige bron komt. Hierdoor worden studenten herhaaldelijk aan een kleine dosering desinformatie blootgesteld en zullen zij beter in staat zijn om desinformatie te herkennen.

Waarschuw altijd voorafgaand aan het werken met de kaarten de studenten dat zij worden blootgesteld aan desinformatie. Zeg bijvoorbeeld: "Let op: je gaat nu technieken zien die ingezet zijn om je te manipuleren."

Zorg verder altijd voor een klassikale afsluiting en bespreek welke strategieën zijn gebruikt en op welke wijze. Laat studenten altijd expliciet benoemen waarom dit volgens hen misleidend is aan de hand van de strategie. Zoek tot slot klassikaal een eerlijker alternatief.

Gebruikssuggesties

Loop na de waarschuwing vooraf, gezamenlijk de vijf strategieën op de kaarten door. Vervolgens kunnen de kaarten grofweg in twee fases worden ingezet.

<u>Fase 1. De strategieën leren kennen en gebruiken (resistentie opbouwen)</u>

1. Beperk de eerste keer werken met de kaarten slechts tot het doornemen ervan. Controleer of de studenten de strategie begrijpen en verken gezamenlijk of zij vergelijkbare voorbeelden kennen die zij op sociale media tegenkomen.

2. Laat studenten de tweede keer zelf één van de strategieën toepassen, door hen (eventueel met behulp van AI) desinformatie te laten maken in de vorm van een kort nieuwsbericht. Dit kan door het ombouwen van een echt nieuwsbericht, of door hen het helemaal zelf te laten schrijven.

3. In het vervolg kunnen studenten hetzelfde doen als in stap twee, maar dan door hen meerdere strategieën tegelijk te laten combineren.

***Tip:** maak een archief aan met door studenten gemaakte nepnieuwsberichten. Deze nepnieuwsberichten kunnen studenten van elkaar beoordelen bij het oefenen met het doorgronden van de strategieën.

Fase 2. De strategieën herkennen en doorgronden in echte desinformatie (resistentie toetsen)

1. Nu kunnen de kaarten door studenten worden toegepast op door de docent geselecteerde desinformatie op sociale media (kijk bijv. samen een van de debunk-video's van Sjamaandriaan), inclusief een selectie comments en laat de studenten dat analyseren met de kaarten. Laat studenten eventueel scores toevoegen over de mate waarin de strategie van (1) niet, tot (4) zeer sterk is gebruikt. Bespreek klassikaal de resultaten.

2. Studenten gaan nu zelf op zoek naar desinformatie. Laat hen bijvoorbeeld de pagina van CestMocro afzoeken. Ook dit kunnen studenten beoordelen van (1) tot en met (4). Bespreek de bevindingen altijd klassikaal.

COLOFON

Over Practoraat Mediawijsheid & Burgerschap
Het Practoraat Mediawijsheid & Burgerschap is een leergemeenschap van mbo-docenten gericht op de ontwikkeling van kennis, expertise en vaardigheden die zij nodig hebben in de snel veranderende en gemedialiseerde onderwijspraktijk.

Met behulp van design thinking voeren we praktijkgericht onderzoek uit dat wordt vertaald naar concreet deelbaar onderwijs op mbomediawijs.nl en burgerschapmbo.nl.

Contact
Contactweg 36 | 1014 AN Amsterdam
practoraatmediawijsheid@ma-web.nl

Het Practoraat Mediawijsheid is een samenwerking tussen
- Mediacollege Amsterdam
- Hout- en Meubileringscollege
- ROC van Amsterdam - Flevoland

Datum uitgave
Juli 2026

Auteur
Bram Jongejan
ROC van Amsterdam - MBO College Hilversum

Ons werk valt onder de Creative Commons licentie